

Medicatie en EHBO op school

Inleiding

Jongeren brengen zeer veel tijd door op school. Het is dan ook onvermijdelijk dat de school te maken krijgt met een leerling die een ongelukje heeft of ziek wordt op school. Het is de plicht van de school om in elke situatie correct en efficiënt te handelen.

In deze mededeling willen we de school een leidraad aanreiken om in al die gevallen op een zorgzame en toegewijde wijze haar verantwoordelijkheid te dragen.

Balanceren tussen twee uitersten

In de praktijk moet de school een evenwicht zoeken tussen twee uitersten:

- Enerzijds mogen de personeelsleden van de school geen medische of verpleegkundige handelingen stellen. Dergelijke handelingen zijn immers strikt voorbehouden aan artsen en/of verpleegkundigen¹.

Een bevraging van BuO-scholen leert evenwel dat personeelsleden te goeder trouw, vanuit hun oprechte bekommernis voor het welzijn van de leerlingen, en vaak zelfs op uitdrukkelijk verzoek van de leerlingen of hun ouders, dagelijks toch heel wat verpleegkundige handelingen stellen. Het gaat om het geven van medicatie tot zelfs het toedienen van sondevoeding. Als deze personeelsleden niet over de juiste kwalificatie beschikken en handelingen stellen die voorbehouden zijn aan verpleegkundigen of artsen, kunnen ze strafbaar worden gesteld, evenals de natuurlijke persoon (directie) of de rechtspersoon (schoolbestuur of inrichtende macht) die de opdracht gaf om deze activiteiten uit te voeren.

- Anderzijds is de school wettelijk verplicht² om werknemers die door een ongeval of een ongemak getroffen zijn, zo spoedig mogelijk EHBO te verstrekken en daartoe over de vereiste middelen en infrastructuur te beschikken. Uiteraard moet deze verplichting doorgetrokken worden naar de leerlingen. Voorts kan elkeen die verzuimt hulp te verlenen aan iemand die in groot gevaar verkeert, schuldig verzuim³ ten laste gelegd worden.

¹ K.B. nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de uitoefening van de gezondheidsberoepen.

² Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (ARAB), art.174 e.v.

³ Strafwetboek, art. 422bis.

Vier onderscheiden situaties

De huidige praktijk spoort dus niet altijd met de wetgeving. In wat volgt stellen we een benadering voor die praktisch haalbaar is en toch zo nauw mogelijk aansluit bij het wettelijk kader.

We onderscheiden daarbij vier verschillende situaties:

- 1 EHBO toepassen bij ongevallen
- 2 Toezien op het gebruik van geneesmiddelen op doktersvoorschrift
- 3 Een zieke leerling opvangen en zo nodig doorverwijzen
- 4 Andere verpleegkundige of medische handelingen enkel door gekwalificeerd personeel laten stellen

Deze opsomming houdt een duidelijke gradatie in: hoe hoger het rangnummer van een handeling in deze opsomming is, des te terughoudender dient de school zich op te stellen. Waar het toepassen van EHBO (1) wettelijk verplicht is, is het stellen van verpleegkundige of medische handelingen (4) wettelijk verboden voor niet-gekwalificeerden.

Het VSKO zal inmiddels bij de overheid (zowel bij de FOD Volksgezondheid als bij het Ministerie van Onderwijs en Vorming) dit probleem, waar scholen dagelijks mee te maken krijgen, aankaarten om naar de toekomst toe een wettelijke oplossing te bekommen die meer rekening houdt met de zorgfunctie van de school.

1 EHBO toepassen bij ongevallen

Als werkgever is het schoolbestuur of de inrichtende macht wettelijk verplicht de nodige maatregelen te nemen om eerste hulp bij ongevallen te kunnen bieden aan zijn werknemers en aan de gelijkgestelde werknemers, dit zijn de leerlingen van de praktijkvakken (PV), de kunstvakken (KV) en de beroepsgerichte vorming (BGV). Uiteraard wordt deze eerste hulp eveneens verstrekt aan de andere leerlingen.

1.1 Wettelijke bepalingen van het ARAB

De wettelijke bepalingen vindt men in het ARAB⁴. We beperken ons hier tot de belangrijkste elementen:

- De school dient te beschikken over een gepast EHBO-lokaal, waar een gewonde of zieke leerling (of werknemer) in comfortabele omstandigheden en in een geschikte houding (doorgaans liggend) kan rusten.
- De school moet voorzien in transportmogelijkheden om gewonden naar dit lokaal te brengen of om deze naar huis of naar een ziekenhuis te vervoeren.
- Indien de school meer dan 50 personeelsleden telt, moeten de personeelsleden die verantwoordelijk zijn voor de eerste hulpverlening over een getuigschrift van hulpverlener beschikken.
- Op school moet een apotheekkast en/of verbanddoos aanwezig zijn, ondergebracht in het EHBO-lokaal. De minimale samenstelling van deze verbanddoos is wettelijk vastgelegd⁵.
- Als de vestigingsplaatsen van een school op enige afstand van elkaar liggen, moet elke vestigingsplaats die minstens vijf personeelsleden tewerkstelt, over een verbanddoos beschikken.
- In het arbeidsreglement moet vermeld zijn waar de verbanddozen zich bevinden en waar de persoon te bereiken is die aangeduid werd om de eerste hulp te geven.

1.2 Enkele praktische adviezen

- De specificatie in het ARAB van de wettelijk verplichte inhoud van de verbanddoos is sterk verouderd. Medische bronnen wijzen er op dat het gebruik van sommige componenten door niet-medici uitgesproken gevaarlijk kan zijn (bijvoorbeeld het knevelverband en de reanimatiecanule). De school doet er goed aan zich te laten adviseren door de preventieadviseur-arbeidsgeneesheer van de externe dienst om te beslissen welke hedendaagse uitrusting aan het wettelijk verplicht minimum toegevoegd kan worden.
- Vooraleer men overgaat tot het vervoeren van een (ernstig) zieke of gewonde leerling, moet men afwegen welke vorm van vervoer het meest geschikt is. Enkel indien de toestand van het slachtoffer dat toelaat, kan men het vervoer met een gewone auto organiseren. Indien de aanwezigheid van gespecialiseerde hulpmiddelen of personeel noodzakelijk lijkt, roept men een ambulance op. Ook in geval van twijfel kan men beter de hulpdiensten laten oordelen.

⁴ ARAB, art. 174 tot en met 183ter.

Zie <http://www.werk.belgie.be/WorkArea/showcontent.aspx?id=2068>.

⁵ ARAB, Bijlage bij art. 174 e.v.

Zie <http://www.werk.belgie.be/WorkArea/showcontent.aspx?id=2068>.

- Tijdens het vervoer neemt het slachtoffer bij voorkeur op de achterbank plaats, omdat hij daar de chauffeur het minst afleidt. Het kan nuttig zijn dat een begeleider meegaat, om het comfort van het slachtoffer te vergroten. Deze begeleider kan dan ook optreden als het slachtoffer onderweg onverwacht reageert (bijvoorbeeld bewustzijnsstoornissen, shock, braken, hevige bloeding ...). Indien dergelijke reacties echter voorzien worden, doet men er goed aan meteen een ambulance op te roepen. Het onderkennen van complicaties en het opvangen van het slachtoffer vergen immers ervaring en ruimte die bij het vervoer in een gewone auto niet beschikbaar zijn.
- Indien voor het vervoer van zieke of gewonde leerlingen geregeld een beroep gedaan wordt op hetzelfde personeelslid, dan dient dit personeelslid over een rijgeschiktheidsattest⁶ te beschikken. Alleszins mag er geen druk uitgeoefend worden op een personeelslid om het vervoer van een zieke of gewonde leerling zelf met een gewone auto uit te voeren.

⁶ Zie VSKO-mededeling "Het vervoer van leerlingen of collega's door personeelsleden van de school" d.d. 2 april 2009, punt 2.3.

2 Toezien op het gebruik van geneesmiddelen op doktersvoorschrift

Het komt voor dat kinderen een bepaalde medicatie door een arts voorgeschreven krijgen die zij stipt moeten innemen, ook tijdens de schooluren (denk maar aan antibiotica, medicatie ADHD...). Ouders vragen dan aan de school erop toe te zien dat het kind de medicatie op de juiste tijdstippen inneemt.

Essentieel is de vaststelling dat de personeelsleden dit toezicht uitoefenen **ZONDER** zich op het pad van de diagnose of de therapie te begeven. Indien de nodige voorzorgen in acht genomen worden, is het verdedigbaar dat de school toeziet op het voorgeschreven gebruik van geneesmiddelen door minderjarige leerlingen.

In wat volgt, vermijden we dan ook de terminologie “toedienen van medicatie” en gebruiken we systematisch de omschrijving “toezien op het gebruik van medicatie”.

2.1 *Beslissing van de Raad van Bestuur*

Van primordiaal belang is dat de Raad van Bestuur van de inrichtende macht of het schoolbestuur formeel beslist of personeelsleden al dan niet ingeschakeld mogen worden om toe te zien op het nemen van medicatie. In zijn beslissing legt de Raad van Bestuur tevens de procedure en de modaliteiten vast. Deze beslissing wordt in de notulen opgenomen.

2.2 *Aanvraagformulier met doktersvoorschrift ([bijlage 1](#))*

Indien de school op aanvraag van ouders toeziet op het gebruik van medicatie door leerlingen, dan zal een voorschrift van een arts steeds een vereiste zijn. Het doktersvoorschrift toont immers aan dat de school louter toeziet op het uitvoeren van een therapie die door een arts voorgeschreven is. Documenten zonder handtekening of zonder stempel van een arts worden als ongeldig beschouwd.

Als [bijlage 1](#) bij deze mededeling vindt u een **Model van Aanvraagformulier**. Het wordt ingevuld door de ouders, de behandelende arts en de school. Het formulier vermeldt om welke medicatie het gaat, hoe vaak en in welke hoeveelheden de medicatie moet worden toegediend en op welke manier dit moet gebeuren. Verder staat aangegeven wat de begin- en de einddatum is voor het gebruik van de medicatie, hoe de medicatie bewaard dient te worden (koel, op kamertemperatuur...), ...

Ten slotte vermeldt dit formulier de naam van het personeelslid van de school dat zal toezien op het nemen van de medicatie, en de naam van het personeelslid dat dit zal doen bij afwezigheid van het eerstgenoemde personeelslid. Beide personeelsleden ondertekenen het formulier, samen met de directie. In geen geval kan een personeelslid verplicht worden mee te werken aan het toezien op het nemen van medicatie door leerlingen. Als geen personeelslid bereid gevonden wordt aan de procedure mee te werken, vervalt de procedure.

2.3 *Register ([bijlage 2](#))*

De school doet er goed aan – indien dit praktisch haalbaar is - voor elke leerling afzonderlijk een **Register** bij te houden waarin genoteerd wordt op welk tijdstip hij welke medicijnen kreeg toegediend. Op die wijze kunnen misverstanden en discussies vermeden worden.

Als [bijlage 2](#) bij deze mededeling vindt u een **Model van Registratiefiche**. Uiteraard wordt dit register achter slot en grendel bewaard en hebben enkel de bevoegde personeelsleden toegang.

2.4 *Maximale terughoudendheid van de school*

Het VSKO raadt de personeelsleden van de scholen aan zich maximaal terughoudend op te stellen bij het toezien op het gebruik van medicatie.

Uiteraard zal dit sterk afhangen van de leeftijd en de graad van zelfstandigheid van de leerling die de medicatie dient in te nemen en van de aard van de medicatie.

Zo zal bijvoorbeeld een kleuter onder begeleiding van een personeelslid naar het EHBO-lokaal gaan en daar een lepel hoestsiroop toegediend kunnen krijgen. Een 17-jarige ASO-leerling daarentegen zal zich op de gepaste tijdstippen naar het EHBO-lokaal begeven en onder toezicht van een personeelslid zelfstandig een pilletje met een slok water innemen.

Zo zal de leerling bijvoorbeeld bij het gebruik van een geneesmiddel via oogindruppeling of via oorindruppeling om praktische redenen geassisteerd moeten worden.

Zoals eerder toegelicht zal het personeelslid zich strikt onthouden van handelingen die als het stellen van een diagnose of het voorstellen van een therapie beschouwd kunnen worden.

2.5 *Enkele praktische adviezen*

- Op school kunnen geneesmiddelen enkel oraal (door de mond), percutaan (door de huid heen, bijvoorbeeld door inwrijving), via oogindruppeling of via oorindruppeling ingenomen worden.
- Om een eventuele banalisering van het nemen van medicijnen tegen te gaan, gebeurt dit uitsluitend in een daartoe bestemd lokaal (bijvoorbeeld in het wettelijk vereiste EHBO-lokaal).
- Stel één bepaalde persoon aan die verantwoordelijk is voor het beheer van, en indien mogelijk, voor het toezicht op het nemen van medicijnen. Een niet-gekwalificeerd personeelslid stelt in geen geval verpleegkundige of medische handelingen (bijvoorbeeld sondering of vingerprik).
- Laat uitsluitend medicatie nemen op basis van een doktersvoorschrift op naam van de betrokken leerling (met handtekening en stempel van de arts).
- Aanvaard de medicijnen uitsluitend uit de handen van de ouders. Aanvaard dus geen medicijnen van de leerling zelf, ook niet indien het om een verlenging gaat.
- Aanvaard uitsluitend medicijnen in de originele verpakking.
- Aanvaard nooit een ander geneesmiddel dan datgene dat door de dokter is voorgeschreven, ook niet indien het om de generieke versie gaat.
- Bewaar de medicatie op een afgesloten plaats.
- Dwing een leerling nooit om medicatie in te nemen. Verwittig de ouders meteen indien de leerling weigert het medicijn te nemen.
- Mocht de leerling onverhoopt niet goed op de medicatie reageren of is er een fout gemaakt bij het nemen van de medicatie, contacteer dan onmiddellijk de arts die het voorschrift ondertekend heeft. In geval van een ernstige situatie, bel onmiddellijk de hulpdiensten (tel. 112).
- Het verzoek om toe te zien op het gebruik van medicatie kan niet onbeperkt in de tijd zijn. Het wordt minimaal bij het begin van elk trimester hernieuwd.
- Overleg geregeld met de ouders.

3 Een zieke leerling opvangen en zo nodig doorverwijzen

Wanneer een leerling op school klaagt over pijn, ongemak of ongesteldheid, is het van belang om eerst en vooral de ernst van de situatie correct in te schatten.

Essentieel is de vaststelling dat de personeelsleden zich hierdoor niet alleen op het pad van het toedienen van medicatie, maar steeds meer op dat van de diagnose en de therapie begeven, en dus steeds moeilijker vrijgepleit kunnen worden van het stellen van onwettelijke handelingen. De grootst mogelijke terughoudendheid moet derhalve in acht genomen worden, zonder het welzijn of de gezondheid van de leerling in gevaar te brengen.

3.1 *Beslissing van de Raad van Bestuur*

Van primordiaal belang is dat de Raad van Bestuur van de inrichtende macht of het schoolbestuur formeel beslist hoe de personeelsleden dienen om te gaan met leerlingen die zich ziek melden op school. In zijn beslissing legt de Raad van Bestuur tevens de procedure en de modaliteiten vast. Deze beslissing wordt opgenomen in de notulen.

Indien deze beslissing van de Raad van Bestuur inhoudt dat de school geen geneesmiddelen in voorraad neemt, betekent dit dat personeelsleden van de school onder geen beding medicijnen ter beschikking stellen van zieke leerlingen. Het VSKO beveelt deze *nuloptie* aan.

Indien de Raad van Bestuur toch zou beslissen dat bepaalde eenvoudige, algemeen gangbare medicijnen door personeelsleden aan een zieke leerling ter beschikking gesteld mogen worden, dan dienen de procedure, de modaliteiten en de voorwaarden formeel vastgelegd te worden door de Raad van Bestuur en in het EHBO-lokaal uitgehangen te worden. Een personeelslid kan niet verplicht worden mee te werken aan het ter beschikking stellen van medicatie. Als geen personeelslid bereid gevonden wordt aan de procedure mee te werken, vervalt de procedure.

De Raad van Bestuur dient tevens in overleg met een arts de inhoud van de medicijnkast te bepalen. **Dit zeer beknopte lijstje zal niet meer dan een handvol namen van eenvoudige, algemeen gangbare medicijnen tellen.**

De medicijnkast mag **GEEN** andere medicijnen bevatten dan vooraf vastgelegd door de Raad van Bestuur. Er kunnen dan ook geen andere medicijnen aan leerlingen gegeven worden dan de medicijnen die op het lijstje voorkomen. Tevens beschikt de school over nauwkeurige informatie, verkregen bij de school- of CLB-arts, over de aangeraden dosis, de gebruiksaanwijzing, de wijze van bewaring... Op de website www.goedgebruik.be vindt men betrouwbare informatie van de Algemene Vereniging van de Geneesmiddelenindustrie over het goed gebruik van geneesmiddelen.

Overigens moet ook het aanreiken van een placebo beschouwd worden als het stellen van een diagnose en het voorstellen van een therapie.

3.2 *De ernst van de situatie afwegen (bijlage 3)*

Indien een leerling zich ziek meldt op school, dient de school de afweging te maken of zij verder de verantwoordelijkheid over het zieke kind zal dragen. Dit zal uiteraard afhangen van de aard en de ernst van de situatie. We onderscheiden twee situaties.

- De leerling is getroffen door een onschuldige ongemak.
- De leerling voelt zich in die mate ziek dat het volgen van de lessen niet meer mogelijk is voor de rest van de dag.

3.2.1 Een onschuldig ongemak ([bijlage 4A](#))

Indien er enkel sprake is van een onschuldig ongemak (menstruatiepijn, hoofdpijn,...) kan de leerling even bijkomen in het EHBO-lokaal van de school. De leerling kan het volgen van de lessen hervatten zodra er beterschap waarneembaar is.

Het personeelslid kan de afweging maken of de leerling gebaat is bij het nemen van een eenvoudig, algemeen gangbaar medicijn dat voorkomt op het beknopte lijstje dat door de Raad van Bestuur goedgekeurd is, en dat beschikbaar is in de medicijnkast. In dat geval dient de procedure strikt gevolgd te worden.

Het personeelslid zal zich bovendien realiseren dat het zich hierdoor dreigt in de onwettelijkheid te begeven, en zal zich dan ook minder later leiden door goedbedoelde emoties dan door de nuchtere beoordeling van de omstandigheden.

Voor enkele praktische adviezen verwijzen we naar punt 2.5 van het vorige hoofdstuk.

Belangrijk is de leerling na het nemen van de medicatie voortdurend te observeren.

U dient onder meer te letten op:

- toename van de pijn
- misselijkheid
- verandering van houding (bijvoorbeeld in mekaar krimpen)
- verandering van (de kleur van) de huid (bijvoorbeeld een erg bleke of rode huid)
- verandering van het gedrag (bijvoorbeeld onrust, afnemen van alertheid)

Indien er na het nemen van het medicijn geen beterschap waarneembaar is, verwittig dan de ouders (zie stappenplan). Indien het kind onverhoopt slecht op het medicijn reageert of wanneer er een fout is gebeurd bij het nemen van het medicijn, verwittig dan onmiddellijk een arts of de hulpdiensten (112).

Elk gebruik van geneesmiddelen dient genoteerd te worden in het eerder genoemde **Register** (zie punt 2.3 van het vorige hoofdstuk en [bijlage 2](#)). De school zal bovendien dit register geregeld controleren om na te gaan of bij sommige leerlingen een risico op misbruik of overconsumptie bestaat.

Deze manier van werken wordt het best opgenomen in het schoolreglement. Ouders dienen een **Toestemmingsformulier** (zie [bijlage 3](#)) te ondertekenen waarmee ze bevestigen kennis te hebben genomen van deze procedure. Op dit formulier dienen ook de nodige gegevens ingevuld te worden (contactpersoon, telefoonnummer, enz...). Daarnaast wordt aan ouders gevraagd welke van de in de medicijnkast aanwezige medicijnen aan hun kind mogen worden toegediend.

U vindt de te volgen stappen in het **stappenplan** (zie [bijlage 4A](#)).

3.2.2 Het volgen van de lessen is niet meer mogelijk ([bijlage 4B](#))

Indien de pijn het kind hindert om de lessen die dag nog te volgen, zal de school de ouders – of het verantwoordelijke personeelslid van het internaat of het MPI – verwittigen. Zij komen het kind afhalen als ze dat kunnen.

Het uitgangspunt moet zijn dat een kind dat ziek is en niet meer in staat is om de lessen te volgen, naar huis moet.

In sommige situaties is het voor de ouders echter niet evident hun kind op te halen, bijvoorbeeld wegens werkverplichtingen. Bovendien is voor ouders met een kind in het buitengewoon onderwijs de afstand tussen de woonplaats en de school vaak te groot. Indien de ouders van de zieke leerling hun kind niet kunnen afhalen, kan de school advies vragen aan de ouders of aan het verantwoordelijke personeelslid van het internaat of van het MPI over de stappen die verder gezet dienen te worden. De ouders kunnen bijvoorbeeld vragen met het kind naar de huisarts te gaan of het kind naar huis, naar de grootouders... te brengen.

Stuur een zieke, minderjarige leerling nooit tijdens de schooltijd zonder de begeleiding van een personeelslid, ouder, grootouder... naar huis, zelfs niet wanneer het gaat om een leerling uit het secundair onderwijs.

Indien de ouders onbereikbaar zijn, raadpleeg dan de huisarts van het kind. Indien ook deze onbereikbaar blijkt, raadpleeg dan de schoolarts of een andere arts. De arts zal dan met u overleggen over welke handelingen u verder moet stellen.

U vindt de te volgen stappen in een **stappenplan** (zie [bijlage 4B](#)).

4 Andere verpleegkundige of medische handelingen enkel door gekwalificeerd personeel laten stellen

Andere verpleegkundige of medische handelingen dan hierboven beschreven mogen onder geen beding gesteld worden door ongekwalificeerd schoolpersoneel. Hiermee bedoelen we andere handelingen dan het via orale of percutane weg, via oogindruppeling of oorindruppeling ter beschikking stellen van geneesmiddelen die op het door de Raad van Bestuur goedgekeurde, beknopte lijstje voorkomen (zie punt 3.1) of waarvoor door de ouders een geldig aanvraagformulier met doktersattest (zie punt 2.2) ingediend is.

Het VSKO beveelt daarom de schoolbesturen en de inrichtende machten van de scholen en de internaten aan zich volledig te onthouden van het (laten) stellen van medische of verpleegkundige handelingen door niet-gekwalificeerd personeel. De eindbeslissing hierover ligt bij de Raad van Bestuur van de school.

Het VSKO wil echter de ogen niet sluiten voor het probleem dat daardoor ontstaat. Wij zijn er ons van bewust dat in sommige scholen – vooral scholen voor buitengewoon onderwijs – het uitvoeren van verpleegkundige handelingen tot de dagdagelijkse praktijk behoort (denk maar aan het geven van sondevoeding, het toedienen van insuline...).

Onze bevraging van deze scholen leerde ons dat de meeste scholen een beroep kunnen doen op gekwalificeerd personeel (bijvoorbeeld personeel van een MPI), maar dat deze personeelsleden niet op ieder moment dat het nodig is, op de school aanwezig kunnen zijn.

Er zijn nu reeds een klein aantal scholen die een beroep doen op verpleegkundigen van diensten zoals het *Wit-Gele Kruis*. Het VSKO (VVKBuO) zal proberen het nodige te doen om een dergelijke oplossing voor alle scholen toegankelijk(er) te maken.